

TA'LIMNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI KONTEKSTIDA AKADEMIK MUSTAQILLIKNING EVOLYUTSIYASI

Xolmatova Saidaxon Voxobjonovna- Namangan davlat chet tillari instituti, Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.059>

Annotatsiya.: Maqolada ta'limdagi zamonaviy texnologik o'zgarishlar nuqtai nazaridan akademik erkinlik sohasida sodir bo'layotgan o'zgarishlar ko'rib chiqiladi. Mualliflar raqamli innovatsiyalarning akademik muhitdagi erkinlik va mustaqillikning an'anaviy tamoyillariga ta'sirini o'rganadilar; shuningdek, ushbu jarayon bilan bog'liq muammolar va istiqbollarni tahlil qiladilar. Maqolada onlayn platformalardan foydalanish, o'quv materiallarini raqamli formatlarga moslashtirish va virtual ta'lim muhitida adolat va mualliflik huquqini ta'minlashda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar ko'rsatilgan. Ish o'quvchilarga raqamli transformatsiya davrida akademik erkinlik evolyutsiyasini chuqur tahlil qilish va akademik muhitda innovatsiyalarni an'anaviy qadriyatlar bilan qanday muvozanatlash haqida munozaralarni rag'batlantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: akademik erkinlik evolyutsiyasi, ta'limning raqamli transformatsiyasi, oliy ta'limdagi innovatsiyalar, akademik muhitdagi raqamli texnologiyalar, onlayn ta'lim va akademik erkinlik, ta'lim paradigmasidagi o'zgarishlar, akademik tadqiqotlarda raqamli vositalarning roli, raqamli texnologiyalarning afzalliklari va muammolari ta'limdagi o'zgarishlar.

ЭВОЛЮЦИЯ АКАДЕМИЧЕСКОЙ СВОБОДЫ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Холматова Саудахон Вохобжоновна

Наманганский государственный институт иностранных языков, старший преподаватель кафедры Социальных и гуманитарных наук

Аннотация: Статья исследует изменения, происходящие в сфере академической свободы в свете современных технологических трансформаций в образовании. Авторы рассматривают влияние цифровых инноваций на традиционные принципы свободы и независимости в академической среде, а также анализируют проблемы и перспективы, связанные с этим процессом. В статье освещаются вопросы использования онлайн-платформ, адаптации учебных материалов под цифровые форматы и возможные вызовы в обеспечении честности и авторских прав в виртуальной образовательной среде. Работа призвана предоставить читателям глубокий анализ эволюции академической свободы в эпоху цифровой трансформации и стимулировать дискуссии о том, как балансировать инновации с традиционными ценностями в академической среде.

Ключевые слова: эволюция академической свободы, цифровая трансформация образования, инновации в высшем образовании, цифровые технологии в академической среде, онлайн-образование и академическая свобода, изменения в образовательной парадигме, роль цифровых инструментов в академическом исследовании, преимущества и вызовы цифровой трансформации в образовании.

THE EVOLUTION OF ACADEMIC FREEDOM IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION OF EDUCATION

Kholmatova Saidakhon Vokhobzhonovna

Namangan State Institute foreign languages, senior teacher Department of Social Sciences and Humanities

Abstract: The article explores the changes taking place in the sphere of academic freedom in the light of modern technological transformations in education. The authors examine the impact of digital innovation on the traditional principles of freedom and independence in the academic environment, and also analyze the problems and prospects associated with this process. The article highlights the use of online platforms, adaptation of educational materials to digital formats, and possible challenges in ensuring fairness and copyright in a virtual educational environment. The work aims to provide readers with an in-depth analysis of the evolution of academic freedom in the era of digital transformation and stimulate debate about how to balance innovation with traditional values in the academic environment.

Keywords: evolution of academic freedom, digital transformation of education, innovation in higher education, digital technologies in the academic environment, online education and academic freedom, changes in the educational paradigm, the role of digital tools in academic research, advantages and challenges of digital transformation in education.

Kirish. Akademik erkinlik oliy ta'limning asosiy jihati bo'lib, ochiq jamiyatda tadqiqot, fikr bildirish va o'rganish erkinligini ifodalaydi. Vaqt o'tishi bilan, ayniqsa raqamli transformatsiya davrida, kontseptsiya yangi texnologiyalar va ijtimoiy talablar ta'sirida o'zgarib bormoqda. Ta'limning raqamli transformatsiyasi sharoitida akademik erkinlikning evolyutsiyasi oliy o'quv yurtlarida o'qitish, tadqiqot va jamoatchilik o'zaro ta'sirining turli jihatlariga ta'sir ko'rsatadigan murakkab va ko'p qirrali jarayondir. Ushbu evolyutsiyaning bir nechta asosiy jihatlarini ko'rib chiqish muhimdir:

* Axborotga kengaytirilgan kirish: raqamli transformatsiya ta'lim resurslari va ilmiy ma'lumotlarga kengroq kirish imkonini beradi. Talabalar va tadqiqotchilar yangi bilimlarni yanada samarali o'zlashtirish uchun onlayn resurslar, kutubxonalar va ma'lumotlar bazalaridan foydalanishlari mumkin.

* Ta'limning globallashuvi: raqamli texnologiyalar butun dunyo bo'ylab olimlar va talabalar o'rtasidagi hamkorlikka imkon beradi. Bu fikr almashishni rag'batlantiradi va akademik muhitda xilma-xillikni saqlaydi.

* Masofaviy ta'lim: raqamli platformalar istalgan joyda va istalgan vaqtda o'rganishga imkon beradi, bu esa talabalarga o'quv rejimini tanlashda ko'proq moslashuvchanlikni beradi. Onlayn ta'lim, shuningdek, chekka hududlardagi odamlar uchun ta'lim olish imkoniyatini yaxshilaydi.

* Shaxsiylashtirilgan ta'lim: adaptiv texnologiyalar va sun'iy intellekt har bir talabaning ehtiyojlarini hisobga olgan holda shaxsiylashtirilgan ta'lim materiallarini taqdim etishi mumkin.

* Tadqiqotning ko'proq mavjudligi: raqamli platformalar ilmiy asarlarni nashr etish va tarqatishni osonlashtiradi, bu esa ularni keng auditoriyaga yanada qulayroq qiladi. Bu jamoatchilik muloqotini rivojlantirishga va bilim almashishga yordam beradi.

* Ijtimoiy tarmoqlar va virtual jamoalar: olimlar va talabalar ijtimoiy tarmoqlar va virtual jamoalar tufayli bir-biridan uzoqda bo'lsa ham munozaralarda faol ishtirok etishlari mumkin.

* Ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligi: raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan talabalar va tadqiqotchilar ma'lumotlarining maxfiyligi to'g'risida savollar tug'iladi. Universitetlar maxfiylikni saqlash va raqamli ta'lim platformalarining xavfsizligini ta'minlash uchun kurashishlari kerak.

* Mualliflik huquqi va raqamli kontent: mualliflik huquqi va raqamli kontentdan foydalanish

masalalari onlayn ta'lim va ma'lumotlarga kirish kontekstida yanada murakkablashmoqda.

Ta'lim muassasalari va ta'lim tashkilotlari ushbu o'zgarishlarni akademik erkinlikni qo'llab-quvvatlovchi, talabalar va tadqiqotchilarning huquqlarini himoya qiladigan va ta'limning raqamli o'zgarishi bilan bog'liq axloqiy va huquqiy masalalarni hal qiladigan siyosatlarni ishlab chiqish orqali hisobga olishlari muhimdir.

An'anaviy akademik erkinlik. O'zining asl shaklida akademik erkinlik universitetlarning tashqi kuchlar aralashuvidan mustaqilligiga – davlat organlari yoki tijorat manfaatlariga qaratilgan. O'qituvchilar va tadqiqotchilar o'z g'oyalarini erkin ifoda etish huquqiga ega va talabalar turli xil bilimlarga ega bo'ladilar. An'anaviy akademik erkinlik oliy ta'lim tarixida o'z ildizlariga ega va universitetlar va ularning a'zolarining tashqi ta'sirlardan mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan tamoyil sifatida rivojlangan.

Universitetlar to'g'ridan-to'g'ri hukumat aralashuvidan xoli avtonom institutlar hisoblanadi. Bu muassasalarga o'z maqsadlarini, o'quv dasturlarining mazmunini va baholash mezonlarini aniqlash erkinligini beradi. O'qituvchilar va tadqiqotchilar tadqiqot mavzularini tanlash, o'z fikrlarini bildirish va natijalarni nashr etish erkinligidan foydalanadilar. Ushbu erkinlik olimlarga bilimlarning turli jihatlarini erkin va tanqidiy o'rganish imkoniyatini beradi. O'qituvchilar va talabalar qasos olish yoki repressiyadan qo'rqqmasdan o'z fikrlarini bildirish huquqiga ega. Bunga hatto qarama-qarshi mavzular va nuqtai nazarlarni muhokama qilish erkinligi kiradi.

Universitetlar talabalarga turli fanlarni tanlash va o'rganish imkoniyatini berish orqali keng ko'lamli bilimlarni taqdim etishga intiladi. Bu tanqidiy fikrlashni shakllantirishga va ma'lumotni mustaqil baholashga yordam beradi. Akademik erkinlik o'qituvchilarning talabalarni akademik standartlarga muvofiq o'qitish va baholash usullarini aniqlash huquqini o'z ichiga oladi. Bu, shuningdek, sinfda turli mavzularni muhokama qilish imkoniyatini ham o'z ichiga oladi. An'anaviy akademik erkinlik muhim tamoyil bo'lib qolmoqda, garchi vaqt o'tishi bilan uning talqini raqamli transformatsiya va jamoatchilik kutushidagi o'zgarishlar kabi yangi qiyinchiliklar nuqtai nazaridan o'zgarishi mumkin. U oliy ta'limning asosiy elementi bo'lib qolmoqda, ta'lim muassasalarida intellektual mustaqillik va fikr erkinligini ta'minlaydi.

Ta'limdagi raqamli inqilob. Raqamli texnologiyalar paydo bo'lishi bilan akademik muhit katta o'zgarishlarga duch kelmoqda. Onlayn kurslar, elektron kutubxonalar, ommaviy ochiq onlayn kurslar (MOOC) – bularning barchasi ta'lim olish imkoniyatini kengaytiradi, ammo shu bilan birga an'anaviy o'qitish modellarini shubha ostiga qo'yadi. Ta'limdagi raqamli inqilob haqiqatan ham akademik muhitga katta o'zgarishlar kiritmoqda. Onlayn kurslar va MOOC'lar talabalarga dunyoning istalgan nuqtasidan o'z uylarining farovonligidan ta'lim olish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, uzoq yoki kam ta'minlangan ta'lim mintaqalarida yashovchilar uchun juda muhimdir. Raqamli texnologiyalar moslashuvchan o'quv jadvalini taqdim etadi. Talabalar o'zlari uchun qulay bo'lgan vaqtda materiallarni o'rganishlari mumkin, bu esa o'qishni ish yoki boshqa vazifalar bilan birlashtirishga imkon beradi.

Elektron platformalar interaktiv video darslar, Real vaqtda bilimlarni sinovdan o'tkazish va shaxsiylashtirilgan topshiriqlarni o'z ichiga olgan turli xil ta'lim shakllarini taklif etadi. Bu materialni yanada samarali o'zlashtirishga yordam beradi. Talabalar keng qamrovli elektron kutubxonalar va resurslardan foydalanishlari mumkin, bu ularga ma'lum sohalar bo'yicha bilimlarini chuqurlashtirish va qiziqish mavzularini mustaqil ravishda o'rganish imkonini beradi. Raqamli texnologiyalar turli mamlakatlardan kelgan olimlar va talabalar o'rtasidagi hamkorlikni osonlashtiradi. Virtual sinflar va loyihalar geografik va til to'siqlarini engib o'tishda tajriba va bilim almashish imkonini beradi.

Biroq, barcha afzalliklarga qaramay, raqamli ta'lim inqilobi ta'lim institutlari uchun ta'lim sifatini ta'minlash, texnologiyaning mavjudligi muammolari va ma'lumotlarning maxfiyligi kabi bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Bu raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga

samarali integratsiya qilish uchun doimiy moslashuvchan yondashuv va hamkorlikni talab qiladi.

O'qituvchi va talabalaridagi o'zgarishlar. Raqamli transformatsiya o'qituvchilar va talabalar rollarining o'zgarishiga olib keladi. O'qituvchi endi nafaqat ma'lumot etkazib beruvchisi, balki o'quv jarayonining tashkilotchisi hamdir. Talabalar, o'z navbatida, mustaqil ravishda kurslar va bilim manbalarini tanlab, faol ishtirokchilarga aylanadilar. Raqamli transformatsiya o'qituvchilar va talabalarning roliga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, bu esa ta'lim jarayonlarida o'zgarishlarga olib keladi. Bu o'zgarishlarning bir nechta jihatlari:

O'qituvchining roli:

1. O'quv jarayonining tashkilotchisi:

* O'qituvchilar endi o'quv jarayonini tashkil etishda faol ishtirok etib, onlayn kurslar, interaktiv materiallar va topshiriqlarni ishlab chiqmoqdalar.

2. Mentor va murabbiy:

* O'qituvchilar talabalarga Mentor sifatida yaqinlashadi, o'quv jarayonida qo'llab-quvvatlash va yo'l-yo'riq ko'rsatadilar.

3. Texnologiyadan foydalanish:

* O'qituvchilar darslarni samarali olib borish uchun zamonaviy o'quv texnologiyalari va elektron platformalar bilan tanish bo'lishi kerak.

4. Fikr-mulohaza va moslashish:

* Raqamli vositalar orqali o'qituvchilar talabalarning yutuqlarini tezda tahlil qilishlari va materialni yaxshiroq o'zlashtirish uchun o'qitish usullarini moslashtirishlari mumkin.

Talabaning roli:

1. Faol ishtirok etish:

* Talabalar onlayn kurslarni tanlash va interaktiv tadbirlarda qatnashish orqali o'quv jarayonining faol ishtirokchilariga aylanishadi.

2. O'z-o'zini o'qitish:

* Kurslar va bilim manbalarini mustaqil tanlash imkoniyati talabalarning mustaqilligi va ularning o'qishi uchun javobgarligini rivojlantirishga yordam beradi.

3. O'rganishda moslashuvchanlik:

* Raqamli transformatsiya orqali talabalar o'qish uchun qulay vaqt va joyni tanlab, o'rganishni moslashuvchan tarzda rejalashtirishlari mumkin.

4. Hamkorlik va tajriba almashish:

* Raqamli platformalar talabalar o'rtasida tajriba almashish va hamkorlikni rivojlantiradi, bu esa ta'lim ta'sirini kengaytiradi.

Umumiy o'zgarishlar:

1. Ta'limning globallasuvi:

* Raqamli texnologiyalar turli mamlakatlardan kelgan talabalar va o'qituvchilarga jismoniy chegaralarsiz o'zaro muloqot qilish va bilim almashish imkonini beradi.

2. Vakolatlarni baholash:

* An'anaviy baholash o'rniga, raqamli platformalar ko'pincha ma'lum vakolatlar uchun baholarni taqdim etadi, bu esa materialni o'zlashtirish darajasini aniqroq aks ettiradi.

3. O'qitish usullaridagi yangiliklar:

* O'qituvchilar o'rganishni yanada qiziqarli va samaraliroq qilish uchun gamifikatsiya, virtual haqiqat va boshqalar kabi yangi o'qitish usullarini joriy qilmoqdalar.

Ta'limdagi raqamli transformatsiya o'qituvchilar va talabalar o'rtasida yanada moslashuvchan, arzon va innovatsion ta'lim muhitini yaratish orqali yaxshi muloqot qilish uchun yangi imkoniyatlar ochadi.

4. Raqamli davrda akademik erkinlik muammolari

Raqamli transformatsiya sharoitida akademik erkinlik uchun yangi muammolar paydo bo'ladi. Raqamli maxfiylik, talabalar ma'lumotlarini nazorat qilish, noto'g'ri ma'lumotlar va

soxta ilmiy tadqiqotlarni tarqatish masalalari ta'limning ishonchliligi va sifatini ta'minlash uchun yangi yondashuvlarni talab qiladi.

5. Akademik erkinlikni himoya qilishning zamonaviy yondashuvlari

Yangi muammolarni hal qilish uchun universitetlar va ta'lim tashkilotlari zamonaviy texnologiyalar va siyosatlarni joriy qilmoqdalar. Bunga raqamli maxfiylikni himoya qilish, talabalarga tanqidiy fikrlash va axborotni baholash ko'nikmalarini o'rgatish va bitiruvchilarni zamonaviy dunyoning haqiqiy muammolariga tayyorlash uchun sanoat bilan hamkorlik qilish kiradi.

Zamonaviy ta'limda akademik erkinlikni himoya qilish texnologik va ta'lim innovatsiyalarini o'z ichiga olgan turli yondashuvlar, shuningdek, jamiyat bilan faol hamkorlik qilish orqali qo'llab-quvvatlanadigan qiyin vazifadir. Talabalarining nozik ma'lumotlari va tadqiqot loyihalarini himoya qilish uchun zamonaviy shifrlash texnologiyalaridan foydalanish. Ma'lumotlarga ruxsatsiz kirish va sizib chiqishni oldini olish uchun universitetlar tarmoqlari va infratuzilmasi xavfsizligini ta'minlash vositalarini ishlab chiqish. Talabalarga ishonchli manbalarni yolg'ondan ajratishga o'rgatadigan, shuningdek, ma'lumotlarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradigan o'quv dasturlarini joriy etish.

Talabalarni tadqiqot faoliyati qoidalari va standartlaridan xabardor qilish uchun axloqiy masalalar va ilmiy usulga bag'ishlangan kurslarni joriy etish. Talabalar amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishlari va haqiqiy dunyo muammolariga tayyor bo'lishlari uchun sanoat vakillari ishtirokida amaliyot va loyihalarni tashkil etish. Mehnat bozorining zamonaviy talablarini qondirish uchun o'quv dasturlarini ishlab chiqishda sanoat vakillari bilan o'zaro aloqalar. Ilmiy nashrlar va tadqiqotlarga ochiq kirishni qo'llab-quvvatlash, shunda bilimlarni tarqatish imkon qadar qulay bo'ladi. Olimlarning bosim yoki tsenzura xavfisiz o'z fikrlari va tadqiqot xulosalarini chiqarish huquqini himoya qilish. Xalqaro loyihalar va tadqiqot tarmoqlarida ishtirok etish, bu bilim almashishni osonlashtiradi va olimlarning jahon hamjamiyatini mustahkamlaydi.

Zamonaviy universitetlar tomonidan birlashtirilgan va amalga oshirilgan ushbu yondashuvlar akademik erkinlik asosiy tamoyil bo'lib qoladigan va talabalar zamonaviy dunyoning murakkabliklariga tayyor bo'lgan ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi.

Xulosa. Ta'limning raqamli o'zgarishi akademik erkinlik uchun yangi imkoniyatlar va yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu kontseptsioning evolyutsiyasi o'zgaruvchan jamiyat va texnologik taraqqiyot sharoitida sifatli va ishonchli ta'limni ta'minlash uchun ta'lim muassasalaridan moslashuvchanlik va innovatsiyalarni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Пашенцев Д. А. Российское высшее образование в эпоху цифровых трансформаций // Образовательное право и правовое воспитание в условиях цифровых трансформаций. – 2022. – С. 23-29.
2. Моторная, С. Е. «Кризис традиционного образования: высшая школа в условиях цифровой трансформации.» Архонт 6 (21) (2020): 44-53.
3. Ханс Д. В. Эволюция мировых концепций, тенденций и вызовов в интернационализации высшего образования (пер. с англ.) // Вопросы образования. – 2019. – №. 2. – С. 8-34.
4. Родачин, Владимир Михайлович. «Эволюция миссии вузов и вузовской науки: история и современность.» Universum: общественные науки 4 (34) (2017): 25-30.
5. Тавернье, К. Дж. «Стратегический менеджмент и эволюция управления в католическом университете Лювена в 1960-2002годах.» Университетское управление: практика и анализ 2 (2002): 52-62.
6. Кинзер, Кевин, and Джейсон Э. Лейн. «Зарубежные филиалы университетов: эволюция феномена.» Международное высшее образование 85 (2016): 8-10.
7. Оганян, Анаит Артуровна, and Дмитрий Михайлович Хлопцов. «Трансформация глобальной академической среды: механизмы и социально-экономические последствия.» Вестник Томского государственного университета. Экономика 42 (2018): 22-40.
8. Ткач, Геннадий Федорович, and Василий Савельевич Сенашенко. «Болонский процесс: обзор эволюции приоритетов и промежуточные итоги.» Высшее образование в России 7 (2015): 119-130.